

SOSYALİST MALİYE DÜZENİ

Doç. Dr. Orhan ŞENER

Eylül 1977 de Varna'da toplanan Uluslararası Maliye Enstitüsünün 33 ncü kongresi, mukayeseli sistemlerde «Fiat, Sübvansiyonlar ve Vergi Teşvik Önlemlerini» konu olarak ele almıştır. Bu nedenle, sosyalist maliye düzeniyle ilgili bu çalışmamızın esasını bu Kongreye sunulan tebliğler ile bazı iktisatçılardan elde ettiğimiz bilgiler oluşturmaktadır. Araştırmamızda sosyalist maliye düzeninin teorik ve pratik yönleri dört ülke ile ilgili olarak incelenmektedir. Bu amaçla, 1) Bulgaristan'la ilgili olarak «Sosyalist Ekonomilerde Fiatların Fonksiyonu ve Rolü», 2) Çekoslovakya ile ilgili olarak «Mali Politikanın bir Aracı olarak Sosyalist Bütçeler», 3) Polonya ile ilgili olarak «Fiat Artışlarının Reel Gelir Seviyesi Üzerindeki Etkileri», ve son olarak sosyalist uygulamalardan esinlenerek bağımlı az gelişmiş ülkeler için önerilen «Emek Faktörünü Esas Alan Bir Maliye Politikasının Esasları» konuları incelenmektedir.

A. SOSYALİST EKONOMİLERDE FİATLARIN FONKSİYONU VE ROLÜ

Üretimin sosyalist ilişkileri altında teşekkül eden fiyat, toplumsal olarak gerekli olan emeğe dayanan para şeklindedir. Ancak, sosyalist bir ekonomide fiyat, kıymet (değer) kanununa göre değil, sistematik bir plânlama vetiresinin konusu olarak teşekkül etmektedir. Bu nedenle sosyalist fiyat teşekkülü, plân hedeflerinin hazırlanmasında ve uygulanmasında esas alınan, en az maliyet anlayışını yansıtan, ulusal ekonomik plânlama ile yakından ilgilidir. Böylece, plânlama olan yakın ilişkisi sosyalist fiyatların en belirgin özelliğini teşkil etmektedir. Mal-para ilişkilerinde ise fiyatlar, reel bir bağ olarak düşünülmelidir. Bu anlamda fiyat, kıymetin parasal şeklidir. Öte yandan, üretilen mal ve hizmetlerin değişim ölçüsü olarak kıymet kanununun geçerliliği de sözkonusu olabilmektedir. Ancak, buradaki değer ölçüsü Marksist teoride ele alındığı gibi, gerçek insan emeği ile ilgili olup; fiyat teşekkülünü etkileyen faktörler doğrudan doğruya emeğin prodüktivitesi ile ilişkilidir.

a) F i a t - P l â n l a m a İ l i Ő k i s i

Fiatların plâna bağıli karakteri, sosyalist bir ekonomide siyasal ve ekonomik alanlarda uygulanacak olan politikaların temeli ni oluşturmaktadır. Öte yandan, uygun fiyat politikası saptanarak, plânlı karar alma mekanizmasının işleyişi kolaylaştırılmaktadır. Fiatların plânlama ise, sosyal olarak gerekli olan emek ile ilgili harcamalardaki değişmelerin, plânlama devredeki üretimle olan ilişkilerini de yansıtmaktadır.

Sosyalist ülkelerde, Marx'ın değer-emek varsayımına göre fiyatın saptanması esas olarak benimsenmektedir. Bazı sosyalist iktisatçılar, Avusturya ekolünün marjinal fayda ilkesinin de fiyat teşekkülünde rolü olduğunu savunmaktadırlar. Ancak, marjinal faydanın ve fayda biriminin ölçülememesi nedeniyle, Avusturya ekolünü savunan iktisatçıların görüşü, sosyalist fiyat teşekkülü literatüründe oldukça önemsiz olmaktadır. Üretimin etkinliği ile kullanım değeri arasındaki ilişki doğru olarak ancak, Marx'ın emek-değer varsayımı ile kurulabilmektedir. Marx'ın emek-değer varsayımına göre, fiyatların iki temel özelliği olmalıdır. Bunlardan birincisine göre; fiyatlar sosyalist devletin ekonomik felsefesinin objektif amaçlarına uygun bir biçimde plânlı olarak ayarlanmalıdır.

İkinci özelliği ise, plânlanan fiatların temel ölçüsü olan sosyal olarak gerekli emek için yapılacak harcamaların doğru bir şekilde tahmini ile ilgili bulunmaktadır.

b) Sosyalist Fiatlamasının Fonksiyonları

Sosyalizmin ekonomik kurallarını ve mekanizmasının işleyişini anlayabilmek için, fiatların fonksiyonunu tanımak gerekir. Sosyalist iktisat literatüründe fiatların fonksiyonu dört gurup altında incelenmektedir.

1 — Fiatların maliyet-kıymet eşitleyici veya değişmede eşitlik sağlayıcı fonksiyonu: Sosyalist bir ekonomide değişimde eşitlik sağlanmasıyla ilgili olarak uygun fiatın saptanması, oldukça kompleks ve iyi işleyen bir mekanizmayı gerektirmektedir. Sosyalist literatürde fiatların eşitlik sağlayıcı fonksiyonu emek ve kıymet eşitliğinin sağlanması olarak ikiye ayrılabilir. Bunlardan emek ile ilgili fiat fonksiyonu, sosyal olarak gerekli olan emeğin değerine eşit bir fiatın saptanmasına olanak vermelidir. Fiatın kıymet eşitleyici fonksiyonu ise, malların değerine uygun bir şekilde değişimine olanak verecek olan fiatın saptanmasıyla ilgili bulunmaktadır. Öte yandan, kıymet eşitliği sağlanırken, fiatın malın bünyesinde yer alan emeği de kapsayacak şekilde saptanması gerekmektedir. Fiatların en uygun seviyede saptanması, sosyalist iktisat politikasının temel fonksiyonlarından birisi olmaktadır.

Ancak, sosyalist bir ekonomide fiatların bazen maliyetten saptanmasına göz yumulmaktadır. Fiatların maliyetten saptması, esasında plânlama vetiresinin bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Fiat saptması ile şu amaçlar gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

- Arz ve talep arasındaki dengenin sağlanması,
- Belli malların tüketiminin düzenlenmesi,
- Bazı işletmelerin kendi kendine yeterli olabilmesi ve normal kâr elde etmesine olanak verilmesi ve
- Firmaların kârlılık ve güvenirlilik yönünden kontrolünü kolaylaştırmaktır.

2 — Fiatların geliri yeniden dağıtıcı fonksiyonu: Sosyalist bir ekonomide fiatlar yolu ile gelirin yeniden dağıtımı oldukça etkin bir şekilde kontrol edilebilir. Fiatların gelirin yeniden dağıtımını düzenleyici fonksiyonu, ayrıca fiat istikrarı için de gerekli bulunmaktadır. Ancak, sosyalist fiatlama ilkelerine göre istikrarlı fiatlar daima arzu edilmeyebilir. Plânlama amaçlarına uygun dinamik fiatlar, istikrarlı fiatların bir alternatifi olarak uygulanmaktadır.

Fiatların sosyal olarak gerekli emekten olan sapsmaları, gelirin yeniden dağıtımı yönünden önem taşımaktadır. Gelirin yeniden dağıtımında fiatların rolü yönünden şu durumlar hesaba katılmaktadır. Mevcut fiatlara göre, aceba alıcılar mı yoksa satıcı mı kârlı çıkmaktadır? Fiatın alıcı lehinde saptanması halinde, sözkonusu mallara olan tüketici talebinde bir artış olur. Buna karşılık, fiatın satıcı lehinde saptanması halinde ise, talep seviyesinde bir düşme ile karşılaşılır. Bu özellikler gözönünde bulundurularak, fiatların gelirin yeniden dağılımını düzenleyecek şekilde saptanması kolaylaşmaktadır.

3 — Fiatların Üretimi Teşvik Edici Fonksiyonu: Teknolojik gelişmelerin üretim faktörleri üzerindeki önemli etkileri nedeniyle, fiatların bu yönü de son senelerde oldukça önem kazanmıştır. Bu nedenle, teknolojik gelişmeyi teşvik edecek şekilde sosyalist fiatlama bir fonksiyon kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ancak, fiatların üretimi teşvik edici bu fonksiyonu etkin bir biçimde kullanılmalıdır. Çünkü, sosyalist üretimin optimizasyonu ve çeşitli üretim tipleri arasından birisinin seçimi, fiatlarla yakından ilgili bulunmaktadır. Öte yandan fiatlar o şekilde saptanmalı ki, üretim faktörlerinin etkin ve tam olarak kullanımı olanağı yaratmalıdır.

4 — Fiatların Muhasebe Fonksiyonu: Arz ve talebin eşitlenmesiyle ilgili olarak, özellikle kıt mallar yönünden fiatlar önemli bir araç olarak kullanılabilir. Fiatların arz ve talebi eşitleyecek biçimde saptanması, muhasebe fonksiyonu adını almaktadır. Ancak, bu fonksiyon ile plânlama ilkeleri arasında bir çatışma yaratılmaktadır.

Sosyalist fiatlamanın muhasebe fonksiyonu, talep seviyesinin yüksek olması halinde, fiat seviyesinin de yüksek olarak saptanmasını gerektirmektedir. Buna karşılık, arzdeki artış ve talepteki bir azalış ise, fiatların düşürülmesini gerektirmektedir. Bütün bu

durumlarda fiatla maliyet arasında bir sapma ile karşılaşılacaktır. Yani arz ve talep arasındaki farklılıklar fiatlarla maliyetler arasında saptamalara yol açmaktadır. Ancak, fiat ile maliyet arasındaki ilişki plâna uygun bir şekilde saptansa da, bu uygunluk kendi başına sağlanamaz. İşte bu aksaklıkları fiatların muhasebe fonksiyonu kolayca önleyebilmektedir. Örneğin, kıt olan malların üretimini teşvik edecek seviyede saptanan muhasebe fiatı, sözkonusu mal ve hizmetlerin arz ve talebini eşitleyebilmektedir.

Ancak, fiatların muhasebe fonksiyonu plânlamanın önemini küçültmemelidir. Çünkü, sosyalist bir ekonomide plânlama birinci derecede önemli olup, fiat politikası ancak onun tamamlayıcı bir aleti olmaktadır.

Sosyalist Fiatlamanın Rolü

Sosyalist bir ekonomide fiatların rolü konusunda Macar İktisatçısı B. Chikosh-Nad'ın önemli katkıları olmuştur. Bu iktisatçı sosyalist ekonomideki değer kanunu ile sosyalist fiatlama arasında oldukça yakın bir ilişki kurmaktadır. Chikosh-Nad'a göre, fiatın rolü maksimum ve minimum seviyede olabilmektedir. Fiatın maksimum rolü kendi başına işleyen serbest pazarda sözkonusu olup, arz ve talep arasındaki miktar yönünden ortaya çıkan ilişkiler fiatı tayin etmektedir. Sosyalist bir ekonomide fiatın bu maksimum rolü, oldukça sınırlı bir şekilde, sadece Kolkhoz tipi kooperatif pazarlarda ortaya çıkmaktadır. Sosyalist bir ekonomide fiatların minimum rolü ise, fiatların mal akımını düzenleyici rolünün tamamen ortadan kalkması durumudur. Resmi veya muhasebe fiatları, böyle bir minimum rol oynarlar. Fiatlar bu şekilde saptanarak kullanılmaktadır. Chikosh-Nad'a göre sosyalist bir ekonomide devlet kolayca kalkınma hızını, üretim seviyesini ve gelir dağılımını kolayca kontrol edebilmektedir.

Fiat politikasının uygulanması sırasında bazı arzu edilmeyen durumlarla karşılaşılabilir. Genellikle ekonomik kalkınmayı teşvik edici fiat politikasıyla, gelir dağılımını düzenleyici fiat politikası arasında önemli çatışmalar ortaya çıkabilmektedir. Ancak, fiat politikasının bir çok amacı olması nedeniyle, bu amaçlar arasındaki zıtlıklar tam olarak ortadan kaldırılamaz. Bu nedenle, çeşitli amaçlardan toplum için en fazla önem taşıyan ve fiat politikasının saptanması sırasında esas alınan amaçlar ile fiatların rolünü birbirine karıştırmamak gerekir.

Sosyalist bir ekonomide fiatların başlıca rolünü şu şekilde sayabiliriz. Bunlar;

1. Çalışanlar için moral teşviki olması,
2. Gelir dağılımını düzenleyici bir alet olması,
3. Plânlama aracı olması,
4. Para dengesinde istikrarı sağlayıcı bir unsur olması ve
5. Teknoloji ve bilimsel ilerlemede önemli rol oynamasıdır.

Sosyalist bir ekonomide moral teşviklerin materyal teşviklere bağlı olduğu unutulmamalıdır. Teşvik edici materyal güdülerin saptanması sırasında ise, fiatların ne kadar önemli rolü olduğu oldukça açıktır.

Çalışanların ücret gelirlerinin yanında başka gelirlerinin de olması nedeniyle, fiatların gelir dağılımını düzenleyici rolünün önemi giderek artmaktadır.

Son on senede, plânlı ekonomi uygulaması sırasında fiatlar, plânlama aracı olarak kullanılma rolünü başarıyla yerine getirmiştir. Sosyalist bir ekonomide yönetimdeki başarıdan, üretimdeki etkinlik ve kârlılıktaki artış durumlarını anlamaktayız. Plânlı bir ekonomide fiatların nisbi istikrarı kadar, ayrıca fiatlardaki homojenlikte aranmaktadır. Örneğin, çeşitli firmalardaki farklı üretim koşulları gözönünde bulundurulmadan, eşdeğer mallar aynı biçimde fiatlandırılmalıdır. Öte yandan, tarım sektöründe de uygun fiatların saptanması son derece önemlidir. S.A. Turezkyi'nin de belirttiği gibi, bazı tarımsal ürünlerin fiatının düşük saptanması, Kolhoz üretim seviyesinin plânlanan seviyenin altına düşmesine yol açmaktadır.

Bazı durumlarda fiat yükselişlerini önlemek için, bazı malların üretimi ile ilgili olarak konulan muamele vergilerinde çeşitli ayarlamalar yapılabilir. Tarımsal fiatlar kadar parakende fiatlarda da istikrarın sağlanması oldukça önemli olmaktadır.

Sosyalist bir ekonomide para istikrarının sağlanması da son derece önem taşımaktadır. Hayat standartının yükselişi ancak paranın değerinin istikrarlı ve para akımının düzenli olduğu ekonomilerde sözkonusu olur. Sosyalist bir ekonomide fiat istikrarını sağlayabilmek için, para akımı sabit tutulmaya çalışılır. Para akımı istikrarlı bir şekilde saptandığından, paranın değeri fiatlarda istikrar sağlayarak sabit tutulmaya çalışılır. Ancak, bu şekilde ha-

reket edilerek enflasyon ve deflasyondan uzak bir ekonomik düzen yaratılabilmektedir.

Fiatların teknoloji ve bilimsel ilerlemedeki önemli rolü; dinamik sosyo-ekonomik kalkınmayı, ülkenin potansiyel kalkınmasını ve halkın yaşam standartının yükselmesini kolayca sağlar. Bu nedenle fiatlar daha ileri bir teknoloji sokulmasına veya üretilmesine, yeni dizaynlerin geliştirilmesine olanak verecek şekilde saptanmalıdır.

Sosyalist bir toplumda fiatlar yukarıda incelediğimiz biçimde, fonksiyonlarını yerine getirecek şekilde ekonomik rollerini gerçekleştirdikçe, kıymet ölçüsü olmaları olanağı da artmaktadır. Aksi halde, ortaya çıkacak yanlış fiatlamalar nedeniyle ekonomik kalkınma yavaşlayacak ve plânlama hedeflerinden sapılmasına yol açılacaktır.

B. MALİ POLİTİKANIN BİR ARACI OLARAK SOSYALİST BÜTÇELER

Sosyalist bir ülkede mali politika; ücret, fiat, sosyal sigorta ile kredi ve faiz politikalarının organik bir unsuru olmaktadır. Milli gelir politikasının da önemli bir unsuru olan mali politika ile başlıca şu iki amacın gerçekleştirilmesine çalışılmaktadır. Bunlar;

1 — Tüketim fonu (consumption fund) oluşturulması ile milli gelirin dağıtımı,

2 — Birikim fonu (accumulation fund) oluşturulması ile ekonomik kalkınmayı hızlandırmaktadır.

Öte yandan, milli gelirin dağıtımına ilişkin olarak alınan kararlara uygun hazırlanan plânlara için de, bu fonksiyonlar esas alınmaktadır. Birikim fonu ise; çok çeşitli parametreler tarafından belirlenmektedir. Bu fonu etkileyen çeşitli faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz.

1 — Ekonominin yapısı ile ilgili olarak ortaya çıkan değişiklikler ve bu değişiklikleri düzenleyici çabalar.

2 — Ekonominin kalkınma hızı.

3 — Harp sonrası imar çabaları.

4 — Sosyalist endüstrileşme ve kolektifleştirme.

5 — Sosyalist ilim ve teknik devrimi.

6 — Komşu devletlerin kalkınma hızları.

7 — Kapitalist ülkelerle barış alanında yapılan uluslararası yarış gibi çeşitli faktörleri sayabiliriz.

Tüketim fonu, kişisel ve sosyal olmak üzere başlıca iki fondan oluşmaktadır. Sosyal fona, pratik anlamda bütçe de diyebiliriz. Bu fondan, giderilmesi bütün vatandaşlar yönünden zorunlu olan sosyal veya kolektif ihtiyaçlar karşılanmaktadır. Yani; çocukların ve gençlerin eğitimi, yaşlıların bakımı, vatandaşların temel kültürel ihtiyaçları ve sağlık hizmetleri gibi sosyal ihtiyaçlar bütçe ile giderilir. Sosyalist toplumun daha üst seviyedeki komünist aşamaya geçmesine bağlı olarak, sosyal tüketim fonunun da önemi giderek artmaktadır. Tüketim fonunun önemli bir kısmı, kişisel tüketim fonundan oluşmaktadır. Bu fon tüketim fonunun çok önemli bir kısmını oluşturduğu halde; kişisel tüketim fonundaki artış, sosyal fondaki artış kadar önemli olmamaktadır. Aşağıdaki Tablo (1), Çekoslovakya'da kişisel ve sosyal fonların tüketim fonu içindeki payını ve her iki fondaki artışı açık bir şekilde göstermektedir (X).

SENE	Tüketim fonu		% olarak sosyal tüketim	Tüketim endeksi 1960-100	
	Kişisel	Sosyal	Kişisel tüketim	Kişisel	Sosyal
1961	104 454	35 627	34,1	100	100
1962	108 243	37 862	35,0	104	106
1963	110 545	39 265	35,5	106	110
1964	113 820	41 053	36,1	109	115
1965	119 154	42 737	35,9	114	120
1966	124 900	45 084	36,1	120	127
1967	131 649	49 099	37,3	126	138
1968	148 108	55 325	37,4	142	153
1969	164 497	65 299	39,7	157	183
1970	167 800	67 761	41,6	161	196

Tablo (1): Kişisel ve sosyal tüketim arasındaki ilişki.

Böylece, milli gelir artışı ile hayat standartının yükselmesine olanak sağlayacak şekilde, milli gelirin birikim ve tüketim fonla-

(X) Milyon crowns.

rı arasında uygun dağıtımı, sosyalist mali politikanın temel fonksiyonu olmaktadır. Mali politikanın bu amacını gerçekleştirecek olan bütçe ise, şu üç unsurdan oluşmaktadır. Bunlar;

1. Sosyalist kamu teşebbüslerinden elde edilen gelir ve transferler,
2. Kooperatif kurumlardan elde edilen vergiler,
3. Vatandaşlardan alınan vergilerdir.

Şimdi, bütçenin bu üç temel unsurunu daha yakından tanımaya çalışalım.

a) Sosyalist Kamu Kuruluşlarından Elde Edilen Gelir ve Transferler

Sosyalist ülkelerde kamu kuruluşları, yarattıkları ürünün yapısına ve miktarına bağlı olarak, elde ettikleri net gelirlerini (net incomes) muamele vergisi (turnover tax) adı altında bütçeye transfer ederler. Kâr olarak düşünülebilen net gelirlerinin başka bir kısmı ise, zorunlu olarak uygulanan kurallara bağlı olarak, yine bir çeşit transfer (vergi şeklinde) olarak bütçeye aktarılmaktadır. Aşağıdaki Tablo (2) de, Çekoslavakya bütçesinde yer alan kamu teşebbüslerinden elde edilen kâr ve transferlerin miktarı ve nisbi önemleri, gösterilmektedir.

	1963	1967	1971
Toplam bütçe gelirleri	105 510	124 532	189 183
Muamele vergileri	45 438	36 233	46 836
Muamele vergilerinin bütçedeki payı	% 43.0	% 29.1	% 24.7
Kâr	30 501	53 798	87 804
Kârın bütçedeki payı	% 28.9	% 43.2	% 46.4

Tablo (2): Çeşitli senelere göre, Çekoslavakya bütçesindeki muamele vergileri ile kârın payları.

Sosyalist iktisatçıların büyük bir çoğunluğu, muamele vergisinin ikili bir karektere sahip olduğu görüşünü savunmaktadırlar. Bu iktisatçılara göre, imalât üzerinden alınan muamele vergisi, elde edilen net gelirin bir kısmının bütçeye transferi görünümünde olduğu halde; aynı olay vatandaşlar yönünden ele alındığında, bu vergi bir çeşit indirekt vergi karakteri göstermektedir.

Sosyalist ekonomilerdeki bir kamu teşebbüsünün kârının bütçeye aktarılması ise, başlıca iki fonksiyonu yerine getirmektedir. Bunlar:

1. Kamu teşebbüslerinin kârı, bütçe gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturmakta olup, kamu harcamalarının normal bir finansman kaynağı olmaktadır.

2. Bu yolla, çeşitli kamu teşebbüsleri arasında değişik ekonomik koşullar nedeniyle ortaya çıkan farklılıklar da kolayca giderilebilmektedir.

Bu fonksiyonlardan birincisi oldukça önemlidir. Çünkü, kamu harcamalarını büyük ölçüde finanse edecek başka bir kaynak kolayca bulunamaz.

Kamu teşebbüsleri yukarıda anlatılan şekilde net gelirlerini bütçeye transfer ederler. İyi ekonomik koşullarla çalışan bir teşebbüsten önemli gelir transferleri sağlanabildiği halde; güç koşullar altında çalışan başka bir teşebbüse transfer ödemeleri yapılır. Transferlerin bu şekilde farklılaştırılarak uygulanmasıyla, yukarıdaki adı geçen 2. nci fonksiyon başarılmaktadır. Ancak, böyle bir transfer politikası 1 nci fonksiyona veya kamu harcamalarının finansmanı için yeterli kaynak sağlama amacına uygun değildir. Bu nedenle, iki fonksiyon arasında bir çatışma durumu ortaya çıkmaktadır.

Fonksiyonlar arasında ortaya çıkan bu çatışma, çeşitli sosyalist ülkelerde farklı şekillerde çözümlenmektedir. Bu konuda en çok, her iki fonksiyonunda gerektirdiği koşulları hesaba katan karma bir yöntem uygulanmaktadır. Gerçekten, milli ekonomi ne kadar dengeli bir şekilde kalkınırsa, fiat - sistemi de daha tutarlı bir şekilde saptanabileceğinden, transfer ödemeleri her iki amacın gerçekleştirilmesi yönünden oldukça başarılı bir şekilde uygulanabilecektir. Bu gerçeğin yeterli bir şekilde gözönünde bulundurulmaması nedeniyle, 1967 senesinde Çekoslavakya'da transferler ile ilgili olarak önemli sorunlar ortaya çıkmıştır.

Her sosyalist ülke firmaların elde ettikleri kârları, kamu teşebbüslerinin kendi aralarında ve bu teşebbüslerle devlet arasında paylaşılması konusunda ciddi sorunlarla karşılaşabilmektedir. Firmalardan yapılacak olan transferlerin seviyesi saptanırken, devlet bütçesinin mali ihtiyaçları gözönünde bulundurulmalıdır. Kapi-

talist ülkelerde kural olarak, bütçenin saptanan şekildeki büyüklüğünü toplanacak olan vergiler genellikle aşamaz. Ancak, sosyalist ülkelerde devletin ekonomiyi düzenleme fonksiyonunu daha kolayca yerine getirebilmesi nedeniyle, kâr hadleri istenen şekilde düzenlenerek, bütçe arzu edilen büyüklükte saptanabilmektedir.

Transferlerin kamu teşebbüsleri ile devlet arasında paylaşılması ile ilgili olarak, iki ayrı yöntemden yararlanma olanağı vardır. Bu iki yöntem, merkezi ve mahalli yönetime verilen öneme göre belirlenmektedir. Bunlardan birincisine göre; kamu kuruluşlarının elde ettikleri net gelirin tamamı devlet bütçesine transfer edilir. İkinci yöntemde ise; elde edilen net gelirin tamamı kamu kuruluşunda bırakılır. Ancak, bu ikinci yöntem, devlet felsefesine aykırı düşmektedir. Bu nedenle, katı bir şekilde uygulanma olanağı yoktur. Öte yandan, merkeziyetçi yönteminde tam olarak uygulanabildiği söylenemez. 1950 lerde Çekoslovakya'da merkeziyetçi yöntem, kamu kuruluşlarının kârının % 90 nını transfer edecek şekilde ve geçici olarak uygulanmıştır.

Merkeziyetçi bir anlayışı yansıtan yöntemin en önemli faydası, devletin bütçenin finansmanı için yeterli kaynağı kolayca elde etmesini sağlaması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ancak, aynı yöntemin bazı olumsuz etkilerinden de söz edilebilir.

Bu yöntemle, kamu kuruluşlarının gelecekteki gelişmeleri ile elde ettikleri kârlılık derecesi arasındaki ilişki ortadan kalkmaktadır. Veya, işletmenin kârlılığının önemi tamamen ihmal edilmektedir. Böylece, gelişmeyi teşvik edici maddi çıkar (material interest) faktörünün olumlu etkisi önlenmektedir.

Kamu kuruluşlarına ekonomik yönden ikinci yöntemin uygulanması daha olumlu etkiler yaratacaktır. Böylece, bu kuruluşların plânlanan yatırımları devlet bütçesinden finanse edilmeyecektir. Yani, kamu kuruluşunun yatırımları kendisine kalan kâr ve amortisman fonları ile karşılanacaktır. Ancak, gerektiğinde kurumun finansman açığı; bütçe ödenekleri ile banka kredilerinden yararlanarak kapatılacaktır. İkinci yöntemin bu olumlu etkisine karşı, bütçenin finansmanı yönünden olumsuz etkilerinin olacağını yukarıda belirtmiştik.

b) Kooperatif Kurumlardan Elde Edilen Vergiler

Sosyalist ülkelerde sosyalist kamu sektöründen (socialist state sector) başka, bir de kooperatif sektörü vardır. Bu sektör ise;

1. Tarım Kooperatifleri
2. Endüstriyel Kooperatifler ve
3. Tüketim Kooperatiflerinden oluşmaktadır. Bu kooperatiflerin üçü de devlete vergi ödemektedirler.

Çekoslovakya'da tarım kooperatifleri; tarım vergisi; endüstriyel ve tüketim kooperatifleri ise; gelir vergisi öderler. Sosyalist ekonomilerde vergi ve transfer ödemelerinin fonksiyonları aşağı yukarı aynıdır. Yani vergiler de, birinci fonksiyonun öngördüğü şekilde finansman fonunun oluşturulmasında ve ikinci fonksiyonla ilgili olarak, farklı ekonomik koşullar altında çalışan kooperatifler arasındaki farklılıkları gidermede kullanılır. Vergilemenin bu iki temel fonksiyonuna ek olarak, üçüncü ve önemli diğer bir fonksiyonundan da bahsedilebilir. Sosyalist ülkelerde vergilemenin bu fonksiyonu ile, hükümetin ekonomik politikasına aykırı olarak gelişen bazı kurumların faaliyetleri sınırlandırılmaya çalışılır. Bu amaçla, endüstriyel kooperatiflerin ödedikleri gelir vergisi, son derece artan oranlı bir yapıda düzenlenmiştir. Böylece, sosyalist toplumun ekonomik çıkarlarıyla ters olan ve kooperatiflerin sebep olacakları rantlardaki arzu edilmeyen artışlar önlenmeye çalışılmaktadır.

c) Vatandaşlardan Alınan Vergiler

Sosyalist ülkelerde üretim faktörlerinin mülkiyeti devlete ait olduğundan, devlet finansman ihtiyaçlarını kendi kaynaklarıyla kolayca karşılayabilmektedir. Bu amaçla; vatandaşların ödeyecekleri direkt vergilerle kamu hizmetlerinin finanse edilmesi ilkesi benimsenemez. Bu nedenle, sosyalist ülkelerde vatandaşların ödedikleri direkt (gelir) vergilerin bütçe içindeki payı son derece önemsiz olmaktadır. Vatandaşlardan alınan vergilerle yine iki politika amaçları gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bunlar;

1. Bütçe ile ilgili olarak gerekli olan finansman fonunu oluşturmaktır. Ancak, yukarıda açıklanan nedenlerle, vatandaşlardan alınan direkt vergilerin finansman rolü oldukça önemsizdir.

2. Vatandaşların normal gelirleri arasındaki mevcut ve arzu edilmeyen farklılıkları ortadan kaldırmaktır. Bu amacın gerçekleştirilmesi birinci derecede önemli olmaktadır. Bu nedenle; ailede çalışanların sayıları veya bunlardan gelir elde etmeyenlerin sayıları esas alınarak, vatandaşların ödedikleri vergiden sonraki harcanabilir gelirleri arasındaki eşitlik gerçekleştirilmeye çalışılır. Öte yandan, gelir seviyeleri arasındaki farklılık durumundan yararlanarak, yüksek gelir dilimleri arasında yer alan vatandaşların, kamu harcamalarının finansmanına daha yüksek vergi oranları ile katılmaları sağlanmaktadır. Fertlerin vergiden sonraki gelir seviyeleri arasındaki farkın azaltılmasında, daha ziyade bir aile içinde çalışanlar tarafından desteklenmekte (dependent) olanların sayıları hesaba katılmaktadır. Ancak, böyle bir uygulama işgücünün kalite ve kantitesinin verimlilik yönünden değerlendirilmesi açısından olumsuz rol oynamaktadır.

Bu amaçla, fertlerden alınan gelir vergilerini kaynakta kesme usulünde olduğu gibi kaldırarak yerine net ücret ödeme yoluna gidilebilir. 1950 lerden sonraları bu yola başta Rusya olmak üzere bir çok sosyalist ülkede başvurulmuştur. Bu devrede fertlerden alınan vergilerin tedrici bir şekilde kaldırılması görüşü benimsenmiştir. Böylece, Rusyadaki uygulamayı Macaristan başta olmak üzere diğer sosyalist ülkeler uygulamaya başlamıştır.

Sosyalist ülkelerde, vatandaşlardan alınan direkt vergilerin bütçe gelirleri içindeki payının son derece önemsiz olduğunu yukarıda belirtmiştik. Direkt vergilerin bütçe gelirleri toplamına olan ortalama oranı sadece Çekoslavakya'da % 10 u geçmektedir. Aşağıdaki Tablo (3), 1970 senesinde çeşitli ücret kategorilerinde ödenilen vergi oranları, çeşitli ülkeler ile ilgili olarak gösterilmektedir (X).

	Ücret kategorisi				
	Düşük	Düşük-orta	Ortalama	Yüksek-orta	Yüksek
Doğu Alman	—	4.5	10.0	16.5	18.4
Çekoslavakya	9.6	10.6	12.3	14.6	16.3
Polanya	1.2	4.1	5.9	13.5	15.0
Rusya	—	7.3	9.0	10.4	13.8

Tablo (3): Çeşitli sosyalist ülkelerde ücret üzerinden alınan vergi oranları.

Çeşitli sosyalist ülkeler arasındaki ücret vergilerinin farklılıkları, çalışanın desteklemekte olduğu aile fertlerinin sayısına bağlı olarak saptanan muafiyetlerle giderilmeye çalışılmaktadır. Bu yönden bir değerlendirme yapıldığında, vergi oranları arasındaki en büyük farklılık Doğu Almanya'da ve en az farklılığın ise, Rusya'da olduğu görülür.

Sosyalist vergilemede, vergilerin sadece ekonomik etkileri esas alınmamaktadır. Vergilerin ekonomik etkileri yanında ayrıca; psikolojik ve sosyal yönlerine de ağırlık verilmektedir. İlimli ve artan oranlı vergi tarifelerinin saptanmasında, çalışanların sosyal adalet duyguları ön plânda tutulmaktadır. Öte yandan, artan oranlı tarifelerin işgücünün verimliliği üzerindeki olumsuz etkileri de vergi oranlarının saptanması sırasında hesaba katılmaktadır.

Son olarak, vatandaşlardan alınan muamele vergilerinin ekonomik ve sosyal etkileri üzerinde de durmamız gerekmektedir. Esasında, sosyalist ülkelerde vatandaşlardan alınan bu tür bir vergi indirekt (vasıtalı) bir vergidir. Bu nedenle, önemli ekonomik ve sosyal etkilerinden bahsedilebilir.

Tüketim mallarının vatandaşlara satılması sonucu toplanan muamele vergisi ile üretim araçlarının üretim faaliyeti sonunda elde ettikleri net gelir veya kâr birbirine eşdeğerdir. Muamele vergilerinin kaldırılması, etkilerini derhal üretim mallarının fiyatının

(X) a) Düşük ücretliler için direkt verginin saptanması sırasında.

Çekoslovakya'da	: 2 kişiyi destekleyen işçi
Doğu Almanya'da	: 1 çocuklu işçi
Polonya'da	: 1 veya 2 çocuklu işçi
Rusya'da	: 3 çocuklu işçinin geliri kriter olarak alınmıştır.

b) Ücret standartları ise, alınan brüt ücretlerin ortalama ücretlere oranlanmasıyla bulunmaktadır. Böylece,

ortalama ücretin	% 45	ne kadar düşük
»	»	% 67 » » orta
»	»	% 150 » » yüksek orta
»	»	% 225 » » yüksek

ücret kategorileri saptanmıştır.

c) Vergi muafiyeti, ortalama üretim % 10 nundan biraz az olarak, Çekoslovakya ve Doğu Almanya'da uygulanmaktadır. En büyük vergi muafiyeti ise, ortalama ücretin % 50 si kadar olmak üzere Rusya'da uygulanmaktadır.

yükselmesi şeklinde gösterecek ve neticede ise, tüketim malları üreten firmaların imalat maliyetinde bir artış olacaktır. Sadece vatandaşların tüketimlerinin yapısı üzerinde etkili olan ve üretim maliyeti ile orantılı bir şekilde değişen bu tür bir muamele vergisi, böylece endirekt vergi haline dönüşmektedir.

Sosyalist ülkelerde muamele vergileri aşağıdaki Tablo (4) de gösterildiği gibi yansımaktadır.

Gurub	Yansıma oranı
Düşük gelirliler	% 17,5
Orta gelirliler	% 22,09
Yüksek gelirliler	% 29,15

Tablo (4): Muamele vergilerinin çeşitli gelir guruplarına yansıtılması.

Yukarıdaki Tablo, 1970 senesinde çeşitli gelir gurupları üzerindeki muamele vergilerinin mutlak yansıma oranlarını göstermektedir. Sosyalist bir ekonomide yansıma üzerinde rol oynayan temel faktörler;

1. Vergi konusu malın üzerine konulan muamele vergisi ve
2. Bu malların çeşitli gelir gurupları tarafından tüketilen miktarı olarak sayılabilir (X).

C. FİAT ARTIŞLARININ REEL GELİR SEVİYESİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Nominal gelir artışının fiatlardaki artıştan daha yüksek olması halinde, reel gelirin de artmakta olduğunu varsayan bir görüş, oldukça yüzeysel bir açıklamayı göstermektedir. Çünkü, ortalama nominal gelir artışının fiyat endekslerinden daha hızlı bir şekilde artması halinde; reel gelirin bazı unsurlarında artmalar sözkonusu olduğu halde, diğer unsurlarında ise azalma olabilmektedir.

(X) Tablo ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Vladimir Hacik, Fiscal Aspect of Soaalist Budgets, 33 ncü Ulus'ararası Maliye Enstitüsü Konferansı, s. 13-14.

Fiat artışlarının reel gelir üzerindeki etkilerinin incelenmesi sırasında, kullanılacak olan fiat endeksinin saptanması yönünden bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle Polonya da fiat endekslerinin kullanımı ile ilgili olarak, Merkezi İstatistik Ofisi bir ayırım yapmaktadır. Bu amaçla başlıca iki türlü fiat endeksi kullanılabilir. Bunlardan pür fiat endeksi, kalite ve çeşitli teknik parametreleri de kapsayacak şekilde, bir malın bir birimi için ödenilen para miktarındaki değişmeyi gösterir. Bu tanıma göre, pür fiat endeksi tüketilen malın kalite ve faydasındaki değişimle orantılı bir şekilde, o malın fiyatındaki değişmeyi yansıtmaz. Fiat endekslerinin reel gelir üzerindeki etkisini ölçmede kullanılacak diğer bir endeks ise, nominal fiat endeksidir. Nominal fiat endeksi, tüketilen malın kalite ve faydasındaki değişimlere bağlı olarak malın birim fiyatındaki değişimleri daha tutarlı bir şekilde açıklayabilmektedir. Bu nedenle Polonya'da kullanılmakta olan nominal fiat endekslerinden, aşağıdaki açıklamalarımızla ilgili olarak yararlanmaya çalışacağız. Bununla birlikte, fiat artışlarının reel gelir üzerindeki etkilerinin incelenmesi sırasında nominal fiat endeksleri de, tam bir karşılaştırma yapmamıza olanak vermemektedir. Çünkü, endeksler bütün mal ve hizmetleri kapsamayıp, temsili bir mal veya hizmet gurubu ile ilgili bulunmaktadır.

Fiat seviyesindeki artışların reel gelir seviyesi üzerindeki etkileri, genellikle fertlerin tüketim tarzlarına bağlı bulunmaktadır. Polonya'da fertlerin tüketim tarzlarını etkileyen temel faktörler şu şekilde sıralanabilir.

1. Aile fertlerinin herbirinin nominal geliri
2. Aile fertlerinin yaş ve mesleki dağılımı
3. Tüketim alışkanlıkları

Bu kısımda, nominal gelir artışlarının farklı gelir guruplarının reel gelirleri üzerindeki etkilerini, fertlerin tüketim tarzlarını esas alarak analiz etmeye çalışacağız. Bu nedenle, aşağıdaki Tablo I de, çeşitli gelir guruplarının nominal gelir seviyesi ile çeşitli tüketim harcamaları gösterilmektedir.

Gelir Gurupları (X)

	Ortalama		Düşük %		Yüksek %		6 : 4 %
	2	3	4	5	6	7	8
Gelir	25128	—	11006	—	53723	—	482,7
Harcamalar							
Yiyecek	9199	39,9	5607	53,0	14500	28,8	258,6
Alkol, tütün	974	4,2	390	3,7	2199	4,3	563,8
Giyecek	3808	16,5	1659	15,7	7530	14,9	453,9
Konut/Kira	3084	13,4	890	8,4	7655	15,2	861,2
Isıtma ve enerji	746	3,2	289	2,7	1327	2,6	333,8
Sağlık, hijyen	749	3,2	394	3,7	1767	3,5	448,5
Kültür, Eğlence	2284	9,9	632	5,9	6008	11,9	950
Taşıma	1325	5,7	385	3,6	6928	13,7	1799,5
Diğerleri	878	3,8	326	3,1	2503	4,9	767,8
Toplam	23047	100	10572	100	50417	100	476,9

Tablo (1): 1975 senesinde Polonya da 1 kişi başına düşen ortalama gelir ve harcama miktarı.

Tablo (1) e göre; fertlerin nominal gelirlerindeki artış yiyecek, konut, kültür ve dinlemeye ilişkin olarak yapılan harcamalarında önemli yapısal değişikliklere yol açmaktadır. Çeşitli gelir gurubunda yer alan fertlerin tüketim tarzlarının birbirinden çok farklı olması nedeniyle, fiat artışlarının reel gelir üzerindeki etkileri de farklı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yani, fiat artışlarının reel gelir seviyesi üzerindeki etkisi, ferdin içinde bulunduğu gelir gurubuna göre değişmektedir. Bu durumu aşağıdaki basitleştirilmiş bir örnek yardımıyla daha açık bir şekilde görebiliriz. Bu ör-

- (X) Düşük gelir gurubuna senede 12.000 zlotys e kadar
Orta gelir gurubuna senede 25.000 »
Yüksek gelir gurubuna senede 48.000 » den fazla gelir elde edenler girmektedirler.

neğimizde çeşitli tüketim kalemlerinden sadece taşıma giderleri üzerindeki fiyat artışlarının etkisi gösterilmektedir (X). Tablonun düzenlenmesiyle ilgili olarak;

1. Nominal gelir artışları her gelir gurubu için % 10 oranında artmaktadır.
2. Taşıma giderlerinin yine her gelir gurubu için % 50 oranında arttığı varsayılmaktadır.

Bu varsayımlara göre; nominal gelir artışı ile fiyat artışının reel gelir üzerindeki etkisini aşağıdaki Tablo (2) yardımıyla kolayca izleyebiliriz.

	Gelir Gurupları		
	Orta	Düşük	Yüksek
1. Nominal gelir artışı: % 10	2513	1101	5372
2. Taşıma giderlerindeki artış: % 50	662	192	3464
3. Reel gelir artışı: (1-2)	1851	909	1908
4. % olarak reel gelir artışı:	7,36	8,26	3,55

Tablo (2): Fiyat artışlarının reel gelir üzerindeki etkileri.

Tablo (1) e göre taşıma giderlerinin toplam harcamalar içindeki payı, çeşitli gelir guruplarına göre şu şekilde elde edilmiştir.

1. Düşük gelir gurubu için % 3,64
2. Orta » » » % 5,75
3. Yüksek » » » %13,74

(X) Taşıma giderleri; motorlu bir aracın satın alınması ve bakımı için yapılan masraflar ile kamu taşıma araçlarına yapılan harcamaları göstermektedir.

Yüksek gelir diliminde yer alan fertlerin taşıma giderleri, toplam tüketim harcamaları içinde önemli bir yer tuttuğundan, fiat artışları en çok bu guruptakilerin reel geliri üzerinde etkili olmaktadır. Tablo (2) ye göre % 10 nominal gelir artışı ancak % 3.55 oranında yüksek gelir diliminde yer alanların reel gelirini artırmaktadır. Buna karşılık, diğer gelir gurupları için, taşıma giderlerinin toplam harcamalar içindeki payı pek önemli olmadığından, fiat artışlarının reel gelir üzerindeki etkisi de önemsiz olmaktadır. Tabloya göre, nominal gelir artışının % 10 olması halinde fiat artışları nedeniyle orta gelir gurubundaki fertlerin reel gelirler %8.26 oranında artmaktadır.

Ancak, fiat yükselmelerinin başka tüketim malları için söz konusu olması durumunda, reel gelir artışı yukarıdaki örneğe uygun bir şekilde olmamaktadır. Örneğin, nominal gelir yine bütün gelir gurupları için % 10 oranında artarken, yiyecek maddelerinin fiatlarının ise % 20 oranında arttığını düşünelim. Yine yiyecek maddelerinin çeşitli gelir guruplarındaki fertlerin toplam harcamaları içindeki payını Tablo (1) den şu şekilde elde edebiliriz.

1. Düşük gelir gurubu için % 53.04
2. Orta » » » % 39.91
3. Yüksek » » » % 28.77

Gıda maddeleri için yapılan giderlerin toplam tüketim harcamaları içindeki nisbi önemine göre; fiat artışlarının reel gelir üzerindeki etkileri yine çeşitli gelir gurupları için, birbirinden farklı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Tablo (3) de açık bir şekilde gösterilmektedir.

	Gelir Dilimleri		
	Orta	Düşük	Yüksek
1. Nominal gelirdeki artış: %10	2513	1101	5372
2. Yiyecek maddeleri fiyatındaki artış: %20	1820	1121	2900
3. Reel gelir artışı: (1-2)	693	-20	2472
4. Reel gelir artışı: %	2,75	-0,18	4,60

Tablo (3): Gıda maddeleri fiat artışının reel gelir üzerindeki etkileri.

Tablo (3) e göre; gıda maddelerinin fiyatının artması halinde, düşük gelir gurubu içinde yer alan fertlerin reel geliri artmayıp, azalmaktadır. Buna karşılık orta ve yüksek gelir dilimlerinde yer alan fertlerin reel gelirleri sırasıyla, orta gelir dilimi için % 2,75 ve yüksek gelir dilimi için % 4,60 oranında artmaktadır.

Tüketim tarzının farklılığı nedeniyle, fiyat artışları çeşitli gelir gurubu içinde yer alan fertlerin reel gelirlerini farklı şekillerde etkilemektedir. Bu nedenle, fiyat artışlarının reel geliri azaltıcı olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için, herkese eşit oranlı bir tazminat ödenmesi ileksi benimsenemez. Ödenecek tazminatın seviyesi saptanırken, fertlerin reel gelirindeki düşmeler yine farklı şekilde telâfi edilmelidir. Gıda maddelerinin fiyatında % 20 artışı öngören son örneğimize göre; fertlerin reel gelirlerindeki azalış aşağıdaki gösterilen oranlarla giderilebilir. (X)

1. düşük gelirliilerin % 10.2 (XX)
2. orta » % 7.3
3. yüksek » % 5.4

Gıda maddelerinin fiyat artışının desteklenmesi konusu, Polonya da oldukça çok tartışılmıştır. Bazı iktisatçılar gıda maddelerinin fiyatının artmasını, ekonomik amaçlara ulaşma yönünden olumlu bir şekilde değerlendirmektedirler. Bunlara göre bu malların fiyatı artarken, sözkonusu mallara olan talep te giderek düşecektir. Böylece, endüstriyel mallara olan talep artarak, ekonomik amaçlar kolayca gerçekleştirilecektir. Bu iktisatçılar, gıda maddelerinin fiyat artışının destekleme fiyatlarla giderilmesini de, ayrıca sosyal amaçlar yönünden sakıncalı bulmaktadırlar. Çünkü, böyle bir durumda yüksek gelirliilerin desteklenen mal ve hizmetten yararlanma olanakları daha fazla olduğundan, düşük gelirliiler aleyhine bir uygulamaya sebep olunmaktadır. Örneğin, yüksek gelirli bir kimsenin senede 100 kg. ve düşük gelirli bir kimsenin ise 20 kg. et tüketmekte olduğu bir durumda; et kiloda 20 zilotys kadar destekleniyorsa; yüksek gelirli 2000 ve düşük gelirli 600 zilotys kadar bir yardım almaktadırlar. Böylece, eşit oranlı desteklemeler fiyat

(X) Nominal gelir artışının yine her üç gelir dilimi için % 10 oranında olduğunu varsaymaktayız.

(XX) % 10 — (-0.18) \cong 10.2

artışlarının olumsuz etkilerini giderme yönünden etkin olmadıkları gibi, aynı zamanda sosyal amaçlara da aykırı bir uygulamaya yol açarlar.

Bu olumsuz etkilerden ancak, yukarıda anlatıldığı gibi reel gelirden azalmayı önleyen başka bir fiyat politikasıyla kaçınma olanığı vardır. Gerçekten, Tablo (3) de gösterildiği gibi, gıda maddelerini sübvansiyeye etmek yerine; düşük gelirli insanların gelirlerini % 10.2 ve yüksek gelirli insanların gelirlerini ise % 5.4 oranında artıracak bir politika uygulanmasıyla, sosyal amaçlar daha uygun bir şekilde gerçekleştirilecektir. Çünkü, gıda maddelerinin desteklenmesi halinde, düşük gelirli insanların nominal gelirlerinin yeniden arttırmayı gerektiren başka bir politikaya daha başvurmak gerekecektir.

Gıda maddelerinin fiyatlarındaki artışın olumsuz etkilerini gidermek için 1976 senesinde Polonya parlamentosunda önemli kanun teklifleri görüşüldü. Ancak, fiyat artışlarının reel gelir üzerindeki olumsuz etkilerini tam olarak gidermeyi esas alan bazı teklifler reddedildi. Öte yandan, bu konuda yapılan bir kamu oyu araştırması ise, halkın büyük bir çoğunluğunun herkese eşit destekleme yapılmasını istediğini göstermektedir. Yani, fiyat artışlarından sonra reel gelir seviyesini düzenleyecek ayarlamalar arzu edilmemiştir. Öte yandan kamu oyu araştırması, fertlerin ücretler arasındaki yüksek farklılığı da arzu etmediklerini göstermiştir. Öte yandan, fiyat seviyesindeki artışların reel gelir üzerindeki olumsuz etkilerinin tam olarak giderilebilmesi için, düşük gelirli insanların yapılacak olan gelir transferlerinin, yüksek gelirli insanlardan elde edilmesi gerekir.

Ancak böyle bir uygulamanın yüksek gelirli insanların teşvik edici bazı unsurlar üzerinde olumsuz etkiler yaratacağından dolayı, arzu edilmeyen ekonomik etkileri söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle, gelir politikası saptanırken, üretkenlik üzerindeki etkileri hesaba katılmalıdır.

1960 ların gelir politikası saptanırken, maaş ve ücretler önemli ölçüde arttırılırken, sosyal güvenlik harcamaları düşük tutulmuştur. Buna karşılık 1970 lerde ise bunun tersi olan bir uygulamaya geçilmiştir. Bu nedenle, maaş ve ücretlerde % 77 oranında bir artışa karşılık, sosyal güvenlik harcamalarında % 92 lik artış sağlanmıştır. Böylece, son senelerde gelir politikası saptanırken

ağırlık sosyal güvenlik harcamalarına verilmeye başlanmıştır. Öte yandan, hayat pahalılığı frenlenmeye çalışılırken, minimum ücret seviyesi ve dolayısıyla ortalama ücret seviyesi yükseltilmeye çalışılarak; ortalama reel ücretlerin düşmesi önlenmiştir.

Aşağıdaki Tablo (4), 1970-76 döneminde alınan önlemler nedeniyle; ortalama nominal ücretlerde, hayat pahalılığında ve ortalama reel ücret seviyesindeki artışları göstermektedir.

Hayat pahalılığı, genellikle kontrol edilmeyen piyasalarda satılan meyve ve sebze ile alkol, tütün, gozolin ve diğer petrol ürünlerinin fiyatının artması nedeniyle yükselmiştir. Ayrıca, taşıma tarifeleri de bu dönemde yükseltilmiştir. Buna karşılık, diğer maddelerin fiyatı 1965 deki seviyede kalmıştır.

Şehirlerde yaşayanlar ile çiftçilerin hayat standartlarını eşitlemek için, 1970-76 devresinde tarım ürünlerinin fiyatı önemli ölçüde yükseltilmiştir. Bu amaçla buğday % 50, patates % 180, sığır eti % 110, domuz eti % 70, süt % 75 oranında yükseltilmiştir. Ancak, tarım kesimindeki produktivite artışları bu oranların çok altında kalmıştır.

1970 senesinde göstergeler 100 kabul edildiğinde			
	Ortalama nominal ücret	Hayat pahalılığı (fiat artışları)	Reel ücret artışı
1971	105.5	99.8	105.7
1972	106.4	100.0	106.4
1973	111.5	102.6	108.7
1974	113.8	106.8	106.6
1975	111.8	103.0	108.5
1976	108.6	104.5	103.9

Tablo (4): Nominal ve reel ücretler ile fiat artışları.

Gelir politikasının sosyal yönüne ağırlık verildiğinde, artan fiatların reel gelir üzerindeki olumsuz etkileri kolayca giderilebilir. Ancak, çalışmayanlara ödenilen transferlerde önemli artışlar sağlandığı halde, bunların elde ettikleri gelir, ortalama ücretin % 42 si kadardır. Bu nedenle fiat artışlarının çalışmayanlar üze-

rindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için, fiatların yeniden saptanarak dondurulması yoluna gidilmektedir. Fiatların yeniden saptanarak dondurulması yoluna yiyecek maddeleri, daire kiralari, gaz, elektrik, su ve taşıma gibi mal ve hizmetlerde başvuruldu. Buna karşılık endüstriyel malların fiatı ise, bu malları üreten kamu kuruluşlarınca belirlenmektedir. Ancak, fiatların bu şekilde saptanması durumunda elde edilen kârlar, bütçeye transfer edilir. Yani, bu kârların oluşturacağı fonlardan firmaların yararlanması olanağı tanınmaz. Fiatları üretici firma tarafından saptanan mal ve hizmetlerin fiatındaki artışların etkisi, devlet tarafından endirekt bir şekilde giderilmeye çalışılır. Fiatları merkezi bir şekilde saptanan mal ve hizmetlerin fiatlarındaki artışlar, maaş ve ücretler ile ilgili olduğu ölçüde kolayca kontrol altına alınabilmektedir. Ancak, emeklilik aidatı alanlar yönünden aynı şey söylenemez. Çünkü, emekli maaşları arada sırada ayarlanmaktadır. Örneğin, 1970 senesine ait emekli maaşları ancak 1977 senesinde yükseltilebilmiştir. Bu nedenle, emekli maaşlarındaki geciken ayarlamalar fiat artışlarının etkilerinin bu gelir gurubunda, daha önemli bir şekilde hissedilmesine yol açmaktadır. Yani, emeklilerin reel gelirlerindeki düşmeler 6 sene gibi uzun bir sürede tazmin edilebilmiştir. Bu nedenle, 1970-76 dönemindeki fiat artışlarının olumsuz etkileri emeklilerin maaşlarının % 40 oranında arttırılmasıyla giderilmeye çalışılmıştır.

Fiat artışları sadece tüketimi etkilemeyip, ayrıca tasarrufların reel değerini de düşürerek, tasarruf edilen gelir üzerinde de olumsuz etkiler yaratmaktadır. Fiat artışlarının tasarruflar üzerindeki bu olumsuz etkileri, yeniden değerlendirme (revalorisation) yöntemleriyle giderilmeye çalışılmaktadır. Öte yandan, bir çok ülkede tasarruflara ödenen faiz, genellikle fiat artışlarının çok altında kalmaktadır. Polonya da tasarruf mevduatına ödenen faiz, vadesine göre % 3-6,5 oranında değişmektedir. Tasarrufların reel kıymetlerindeki düşme, Polonya'da oldukça sınırlı bir şekilde önlenmeye çalışılmaktadır. Bu uygulamaya, inşaat malzemelerinin fiatındaki artışları önlemek için, inşaat kooperatiflerinin tasarruflarının reel seviyesini düşürmemek için başvurulmaktadır. Öte yandan, bazı malların satılması sırasında da «de facto» olarak fiat artışlarının olumsuz etkilerinden tasarrufların etkilenmemesine çalışılmaktadır. Örneğin, halk arabası «fiat» in satışı sırasında tasarrufların reel değerini korumak için şöyle bir yöntem uygulanır.

Üretim maliyeti arabayı ileride satın alacakların tasarrufları ile finanse edilir. Ancak, araba alıcıya teslim edildiğinde, cari fiattan değil fakat, tasarrufların ödendiği daha önceki tarihteki fiat üzerinden satış yapılır. Böylece, tüketicinin % 25 oranında bir fiat yükselişinin olumsuz etkilerinden korunması sağlanmış olur. 1976 senesinde, 40 bin Zlotys ye kadar yapılan tasarrufların revalorizasyonu teklif edildiği halde, sosyal amaçlarla bu teklif kabul edilmiştir. Ancak, bu tekliflerin uygulanmaması, bütün reformların ertelenmesinden ileri gelmektedir.

D. EMEK FAKTÖRÜNÜ ESAS ALAN BİR MALİYE POLİTİKASININ ESASLARI

Bu kısımda sübvansiyonlar, vergi teşvik tedbirleri ve mali politikaya ilişkin bazı konuları geri kalmış bağımlı ekonomiler (dependent underdeveloped economies) yönünden ele alacağız. Geri kalmış bağımlı ülkeler, gelişmiş kapitalist ülkelerle hem ithalatları ve hem de ihracatları yönünden yakın ilişkiler kurmuşlardır. Bu bölümde sözkonusu bağımlılığın sermaye birikimi ve kalkınmanın sosyo-ekonomik veya insan yönü üzerindeki etkileri de ayrıca incelenmektedir.

Kalkınma teorileri genellikle, kalkınmanın en önemli faktörlerinden biri olan, sermaye birikimi faktörü üzerinde durmaktadırlar. Gerçekten, sermaye birikimindeki artışlar, milli gelir ve istihdam seviyesini yükseltmektedir. Ancak, farklı kalkınma teorileri bu konuda farklı modellerin uygulanmasını öngörürler. Öte yandan, her kalkınma modeli yine, değişik mali politikanın uygulanmasını önerir. Mali politikalar, genellikle bağımlı ülkelerin alt yapı yatırımları, ücret ve istihdam politikası ile yabancı sermayenin teşviki konularına ilişkin önemli düzenlemeler getirirler. Bu amaçla, mali politikalar en çok vergi teşvik önlemlerinden yararlanırlar. Ancak, teşvik önlemleri sadece yerli firmalara değil, fakat ayrıca yabancı yatırımlara da uygulanır. Öte yandan, sermaye mallarının tüketimini karşılayacak şekilde yine bazı vergi tazmin aletleri kullanılmaktadır. Devlet, vergi teşvik tedbirlerinden yararlanarak ekonomiye pasif bir biçimde müdahale etmektedir. Devletin ekonomiye aktif müdahalesi ise, kamu harcamalarını alt yapı yatırımlarına yöneltmesi biçiminde olmaktadır. Ancak, bütün

durumlarda teşvik uygulamalarının yükü, işgücü faktörü üzerinde kalmaktadır.

Öte yandan, uygulanmakta olan mali politikalar, az gelişmiş ülkelerin bağımlılık ve istihdam sorunlarını çözmede faydalı olmamaktadır. Buna karşılık, ekonomik kalkınma hızının artmasına yol açabilmektedir. Öte yandan, sermaye faktörünün teşvik tedbirlerinden yararlanması sonucu olarak, emek yoğun endüstrilerden sermaye yoğun endüstrilere doğru bir kayma olacağından, istihdam seviyesi de düşecektir. Devletin firmaların harcama programlarını desteklemesi durumunda, sermaye yoğun endüstrilere kayma meyli daha da hızlanacaktır. İşgücünün emek yoğun endüstrilerden sermaye yoğun endüstrilere doğru kayması, gıda üretiminde önemli bir azalışa sebep olurken, ülkenin dışa olan bağımlılığını önemli ölçüde artıracaktır. Emek yoğun endüstrilere önem verilmesi için, emeğin input olarak girdiği firmaların vergi teşvik tedbirlerinden yararlandırılması yanında ayrıca, işgücüne sübvansiyon verilmesini de gerektirmektedir. Böyle bir uygulama ile işgücünün sermaye yoğun endüstrilere geçişi önlenemekte ve ekonominin dışa bağımlılığı azaltılabilmektedir. Öte yandan, istihdam seviyesindeki düşme de önlenememektedir. Böylece, bağımlı geri kalmış ülkeler yönünden çözülmesi gereken temel sorun; ekonomik kalkınma, gelir dağılımı ve istihdam seviyesi arasında bir ahenk sağlayacak şekilde mali politikanın saptanması olmaktadır.

a) Bir Alternatif Mali Politika Yaklaşımı

İnsan faktörünün ağırlık kazandığı bir ortamda, sermaye esas alınarak geliştirilen bir maliye politikası modelinin uygulanma olanağı giderek azalmaktadır. İnsanı kalkınmanın esas konusu olarak kabul eden alternatif bir yaklaşım, gelir ve fırsat eşitliğini sağlayacak bir mali politikanın uygulanmasını öngörmektedir. Adil gelir dağılımı, temel mallara ve ithal ikâmesi endüstrilerinin ürettiği mallara olan talebi artırmaktadır. Böylece, ekonominin diğer gelişmiş kapitalist ülkelere olan bağımlılığı da azaltılmaktadır. Öte yandan, gelir eşitliği sağlanmakla, ithal edilen mallara olan tüketim meyli de azaltılmaktadır. Çünkü, ithal mallarına olan tüketim meyli yüksek gelirli için büyüktür. Yüksek gelirlilerin

tasarruf meylinin zannedildiği kadar büyük olduğu konusundaki yargı, artık şüpheli görülmektedir. Gelir dağılımı düzeltilmekle, ayrıca toplumsal ahenk sağlanabilir ve vatandaşların siyasal katılmaları (political participation) da arttırılabilir. Bu anlatılan sebepler nedeniyle, kalkınmada sermaye faktörü yerine insan faktörüne önem verecek bir maliye politikasının gerekliliği kolayca anlaşılmaktadır.

İnsan faktörüne önem veren bir mali politikanın saptanması sırasında, sermayenin elde ettiği gelirin gelir dağılımını bozucu etkisi üzerinde önemle durulmalıdır. Sermayenin milli gelirden aldığı payın büyüklüğü gözönünde bulundurulduğunda, mali politika saptanırken, düşük gelirli için vergi indirimlerini öngören önlemlere ağırlık verilir. Buna karşılık, yüksek gelirli harcamaları tüketim vergileriyle vergilendirilir. Böyle bir mali politika, standart bir uygulama şeklinde sosyalist ülkelerde oldukça yaygınlaşmıştır. Sosyalist ülkelerdeki bu mali politika, ayrıca düşük gelirli tükettikleri temel mallara sübvansiyon verilmesini de öngörmektedir. Temel maddelerin sübvansiyonla fiyatının düşürülmesi olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü böyle bir uygulama ile işgücünün fiziki kapasitesi veya üretkenliği arttırılmaktadır. Öte yandan, sübvansiyon politikası ile gelir dağılımına ilişkin sorunlar daha kolayca çözümlenebileceğinden, sınıflar arasındaki çatışma da önlenilmekte ve böylece sosyal istikrar sağlanabilmektedir. Günümüzde, insan unsuruna önem veren böyle bir mali politikanın uygulanabilirliği konusu, ileri kapitalist ülkelerde de tartışılmaktadır.

b) Finansman Sorunu

Sermaye yerine insan faktörüne önem veren bir maliye politikasının finansmanı önemli sorunlar yaratmaktadır. Yani, vergi-harcama bütçelerini denkleştirmek oldukça güçtür. Öte yandan, finansman yükünün yüksek gelirli aktarılması çoğu kez olanaksızdır.

Bağımlı kalkınmamış ülkelerin mali yapıları da, uygun bir mali politikanın uygulanmasına olanak vermemektedir. Bu nedenle, finansman güçlüklerini ortadan kaldırabilmek için; dış ticaret, gelir ve servet unsurları üzerine vergi konulması gerekir. Ancak, bu ülkelerin kendi kendilerine yeterli olmaya çalışmaları ve dö-

viz yetersizlikleri gibi faktörler, dış ticaretin vergilendirilmesini ölemektedir. Geri kalmış ülkelerin mali organizasyonu bozuk ve iyi işlemediğinden, yüksek gelirliilerin gelir ve servet unsurları üzerinden ödedikleri vergi son derece yetersiz bulunmaktadır.

Geride kalmış ekonomilerde mali yapı çeşitli dilimlerden oluşmaktadır. Tüketim yönünden yüksek, orta ve düşük gelir dilimleri mali yapı içinde yer almaktadır. Buna karşılık iş çevresi ise, yerli ve yabancı kapitalist sınıflardan oluşmaktadır. Bunlardan yüksek gelir diliminde bulunanlar, milli gelirin % 75 ini aldıkları halde, toplam nüfusun sadece % 20 sini oluştururlar. Bu durum, yüksek gelir diliminden düşük gelir diliminde bulunanlara bir gelir transferi yapılmasına olanak sağlayabilir. Ancak, az gelişmiş ülkelerde vergilendirme fertlerin bağlı buldukları sınıfın gelir seviyesine uygun bir şekilde yapılmamaktadır. Ayrıca, yüksek gelirliiler vergi yüklerini düşük gelirliilere aktarmaya çalışırlar. Yüksek gelir diliminde bulunan mükellefler vergi teşvik tedbirlerinden de yararlanarak önemli vergi tasarrufları sağlarlar. Öte yandan, bu grupta yer alan mükellefler, yüksek ücret ödeyerek uzman mali müşavir istihdam ederek, vergi yüklerini minimize etmeye çalışırlar. Bu sayılan nedenlerle, neticede vergi yüklerinin önemli bir kısmını diğer sınıflara yansıtırılar. Böylece, az gelişmiş ülkelerde yüksek gelir diliminde bulunanlar, elde ettikleri gelir seviyesine uygun olarak vergilendirilmezler.

Az gelişmiş ülkelerde vergi adaletini bozan önemli bir olay; ödenilen vergilerin yansıtılmasıdır. Yansıma mekanizması, vergi yükünün bir kısmının orta ve düşük gelirliilere kaymasına yol açmaktadır. Ancak, bunlardan orta sınıfta bulunan mükellefler, vergi yansımından önemli ölçüde etkilenmektedirler. Bunun nedenini iki sebebe dayandırabiliriz. Bunlardan birincisine göre; bu sınıfta yer alan mükelleflerin önemli bir kısmı işgörenlerden meydana gelmektedir. İkinci nedene göre ise; kamu sektöründe çalışanların önemli bir kısmı yine bu sınıfta yer almaktadır. İşgören ve memurlar, daha ücret ve maaşlarını almadan vergileri ödendiğinden, vergi yüklerini başkalarına yansıtma olanağına sahip değildirlirler.

Sosyo-ekonomik diğer olaylar da, düşük gelir gruplarının vergi yükünü yansıtamadan taşımalarına yol açmaktadır. Çünkü, orta sınıfta yer alan çalışanlara ait gelir kaynakları belli ve bun-

larla ilgili kayıtlar oldukça düzenli bir şekilde tutulmaktadır. Ancak, yüksek gelir diliminde bulunanlar için aynı şey söylenemez. Çünkü, bu sınıfta yer alan mükelleflerin çoğunluğu bazı gelir unsurlarını parasal olmayan (in kind) şekilde almaktadırlar. Öte yandan, yüksek gelirli gelir kaynaklarını gizleyecek yöntemlere daha kolay bir şekilde başvurabilirler. Buna karşılık, orta sınıfta yer alanlar genellikle devlet memuru olduklarından, siyasal yönden etkili olamamaktadırlar.

Yansıma olayı nedeniyle, orta sınıf direkt vergilerin yükünü; düşük gelirli ise endirekt vergilerin yükünü çekmektedirler. Toplum nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan düşük gelir sınıfı; satış, muamele ve gümrük gibi bir çok verginin üzerine konulduğu malları oldukça yaygın bir şekilde tüketirler. Bu nedenle, endirekt vergiler düşük gelir gurubunda yer alan mükelleflere artan oranlı tarifelerle uygulandığı halde; yüksek gelirli azalan oranlı tarifeler şeklinde uygulanmaktadır. Düşük gelir gurubunun mali politikanın finansmana katkısının önemsiz olduğu görüşü bazı iktisatçılar tarafından savunulmaktadır. Ancak, gelir dağılımının adil olduğu durumlarda, bu gurubun finansmana katkısı diğer sınıflardan daha önemli olabilmektedir.

Az gelişmiş ülkelere uygun olarak hazırlanan bir mali politikanın etkinliğini azaltan nedenlerden birisi de mükellefin davranışlarıyla ilgili bulunmaktadır. Bu ülkelerde vergi kaçakçılığı (tax evasion) illegal sayılırken; vergiden kaçınma (tax avoidance) legal bir davranış sayılmaktadır. Mükelleflerin bu her iki davranışı da, vatandaşların mali politikanın amaçlarını benimsemeleri nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Ancak, yasal ve yasal olmayan bu davranışlar nedeniyle, az gelişmiş ülkeler önemli finansman sorunlarıyla karşılaşır. Mükelleflerin bu anti-sosyal davranışları üzerinde, kamu sektörünün verimi ile kamu hizmetlerinden yararlanma derecesi üzerindeki kuşkuları da önemli rol oynamaktadır.

İş çevresinin vergi yükünün bir kısmını yukarıda açıkladığımız şekilde yansıtamaması halinde, ikinci bir yola başvurulmaktadır. Vergi yükünün bir kısmını yansıtmayan firma, genellikle ürettiği malın fiyatını yükseltmektedir. Yani, gelir dağılımı yine yüksek gelirli sınıf lehine değişmektedir. Devletin her iki durumda da iş çevresinin vergi yükünün bir kısmını başka guruplara yan-

sitmasını engelleyecek önlemleri, ekonomik kalkınma ile ilgili olarak önemli olumsuz etkiler yaratmaktadır. Çünkü, devletin vergi yansıtması ve fiat yükselişini önleyici davranışları, neticede özel yatırımların seviyesinin düşmesine yol açacaktır. Böyle bir durum ise, ekonomide yapısal bazı bozukluklara yol açacaktır. Bu durumda, yabancı sermayeye başvurulacağından, ülke yine bağımlılıktan kurtulamayacaktır. Böylece, az gelişmiş ülke iş çevresinin tuzağından bir türlü kurtulamayacaktır. Bu güçlüklerden kurtulabilmek için ülke, yabancı kaynaklara ve uluslararası mali kuruluşlara borçlanma yoluna gider. Borçlanma ile dışa bağımlılık daha da artarken, böyle bir politikanın sonucu olarak yapılan devalüasyonlar toplum üzerinde olumsuz etkiler yaratacaktır.

İnsan faktörünü esas alarak hazırlanan bir mali politikanın finansman sorunu, ancak, devletin planlama fonksiyonuna gerekli önemi vermesiyle çözümlenebilir. Devletin ekonomiyi daha kolayca kontrol edebildiği bir ortamda; fiatlama ve gelir dağılımına ilişkin bir çok sorun kendiliğinden hallolur. Öte yandan, vergi yansımalarının olumsuz etkileri ortadan kalkar. Üretim, sadece tüketim amacıyla değil, fakat ayrıca kaynak tahsisi amacıyla de yapılacağından, temel ihtiyaçlar daha etkin bir şekilde giderilir.

Böylece, az gelişmiş ülkeler için uygulanacak olan mali politikanın finansmanı, ancak planlama fonksiyonuna verilen öneme uygun olarak sağlanabilir. Bu durumda, ekonominin dışa bağımlılığı da azaltılabilmektedir. Ancak, insan faktörüne önem veren böyle bir politikanın uygulanması, bir çok az gelişmiş ülke yönünden olanaksızdır. Çünkü, herşeyden önce yüksek gelir diliminde bulunanların böyle bir politikaya reaksiyonu oldukça şiddetli olacaktır. Öte yandan, ekonominin yapısal dengesi ile ilgili önemli sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Son olarak, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelerdeki yatırımlarının önemli seviyede olması halinde, bu ülkelerin yapacakları siyasal baskıları da gözönünde bulundurmanız gerekmektedir.

Ö Z E T :

Bu çalışmamızla ulaşılan sonuçları aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz. Sosyalist ekonomilerde uygulanan plânlı fiatlama politikası, ekonomik istikrarın sağlanmasında oldukça önemli bir rol

oyunmaktadır. Öte yandan, fiatın sosyal olarak gerekli emekle ilişkilendirilmesi ise, plânlı karar almada (public choice) etkinliği kolaylaştırmaktadır. Kapitalist ekonomilerde gelirin yeniden dağıtımını genellikle vergi politikası yöntemleriyle gerçekleştirilmeye çalışılırken, sosyalist ekonomilerde devlet aynı fonksiyonu fiat politikası yöntemleriyle yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle, sosyalist ekonomilerde fiat politikası maliye politikasının çok önemli bir unsurunu oluşturmaktadır.

Sosyalist ekonomilerde sadece fiat politikası değil, ayrıca bütçe politikası da plâna bağlanmıştır. Milli gelirin tüketim ve birikim fonları arasında tahsisi, yine plân hedeflerine uygun bir biçimde yapılmaktadır. Sosyalist bir bütçenin gelir bölümü başlıca üç kategoriden oluşmaktadır. Bunlardan İktisadi Devlet Teşekküllerinin üretim sattıkları mallar üzerinden alınan muamele vergisi, bütçe gelirleri içinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, son senelerde İktisadi Devlet Teşekkülleri ile Kooperatiflerin elde edip, bütçeye aktardıkları kârlar da önemli olmaktadır. Gelişmesi arzu edilen sektörlerde kâr payının bir kısmı firmada alıkonularak, bazı üretim dalları kolayca teşvik edilebilmektedir.

Plânlı sosyal hedeflere ulaşma yönünden ise, vatandaşlardan alınan gelir vergisi etkin bir biçimde kullanılabilir. Ancak, sosyalist ülkelerde ücret üzerinden alınan gelir vergisi ortalama % 10 kadar olup, bütçe gelirleri içinde önemli bir yer tutmaz. Buna karşılık, vergi sonrası ücret seviyelerini birbirlerine yaklaştırma yönünden etkin bir politika aracı olarak kullanılabilir. Ücret üzerinden alınan gelir vergisinin saptanmasıyla ilgili olarak; muamele vergilerinin çeşitli ücret gurupları üzerindeki yansıma durumu, çalışanların gelirleriyle destekledikleri çocuk sayısı ve vergi muaflığı derecesi gibi faktörler hesaba katılmaktadır. Vergi politikasına ek olarak, aile bütçesi içinde yer alan çeşitli mal ve hizmetlerden toplum yönünden yararlı (merit) sayılanları, ayrıca devlet tarafından sübvansiyon edilmektedir. Bu politika ile ilgili olarak plânlı fiatların dar gelirli üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için, düşük gelirlilerin yiyecek ve taşımaya ilişkin bazı harcamaları için sübvansiyon verilmektedir.

Böylece sosyalist ekonomilerde uygulanan vergi ve fiat politikalarıyla devletin gelir dağıtımını, kaynak tahsisi ve istikrar fonksiyonları yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

Y A R A R L A N I L A N E S E R L E R :

- DUE, John F. : «Indirect Taxation in Developing Economies»,
Baltimore, The John Hopkins Press, 1970.
- FEOROWICZ, Zdzislaw : «Increasing of Real Income Under Conditions
of Increase of Prises», Warsaw, August 1977.
- HACIK, Vladimir : «Fiscal Aspects of Socialist Budgets», IIPF,
Varna, 1977.
- HENRRICKSON, Jones - : «Subsidies, Tax Reliefs and Public Policy»,
BOURNE, Campton : IIPF, Varna 1977.
- LEWIS, Arthur : «Economic Development with Unlimited
Supplies of Labour», The Manchester School of
Economic and social Studies, May 1954, s. 139-
191.
- ROUSSENOV, Minko : «Prices and Their Role in Socialist Economy»,
IIPF, Varna, 1977.